

A VÁROSREHABILITÁCIÓ FEJLESZTÉS- POLITIKAI HÁTTERE¹

(Development Policy Background of Urban Rehabilitation)

BARÁTH GABRIELLA – SZÉPVÖLGYI ÁKOS²

Kulcsszavak:

városrehabilitáció városfejlesztési politika kohéziós politika magyarországi gyakorlat Európai Unió

A tanulmány célja a magyarországi és európai uniós regionális politika városrehabilitációs célú eszközrendszerének vizsgálata. Ennek keretében a tanulmány áttekinti a főbb hazai várospolitikai súlypontokat, illetve azok beépülését a regionális politikába, és ezzel összefüggésben elemzi az Európai Unió vonatkozó fejlesztéspolitikai irányait. Az elemzés fontos szegmensét képezi a jövőre vonatkozó célkitűzések összefoglalása, áttekintése.

Bevezetés

A városok belső megújítása, a komplex szemléletű, gazdasági, társadalmi, környezeti és fizikai szempontokat is érvényesítő városrehabilitáció ma már a hazai városfejlesztési politika hangsúlyos eleme. Ezt mutatja az a terjedő szemléletmód, amely szerint a közösségi terek szerepének újradefiniálása, az épületállomány megújítása, vagy az ezekhez kapcsolódó szociális programok végrehajtása a lakókörnyezet-minőség fejlesztése szempontjából elengedhetetlen (Csorba 2004). Ez a megközelítésmód Nyugat- és Kelet-Közép-Európában egyaránt több évtizedes fejlődési folyamaton keresztül alakult ki (Egedy–Kovács 2003).

A fejlődési folyamat során a városrehabilitáció komplexitása a regionális és településfejlesztési kompetenciák összekapcsolódása, illetve elkülönítése révén is növekedett. Ezt jelzi, hogy a városrehabilitáció döntően helyi, települési hatáskörre vált, így elsősorban a településfejlesztés feladatkörébe sorolható. Ennek ellenére – bár sokkal kisebb, de feltevésünk szerint növekvő mértékben – a regionális politika eszközrendszere is befolyásolja a rehabilitáció irányait. Növekvő jelentősége miatt jelen tanulmányban elsősorban az utóbbit, vagyis a regionális politika és a városrehabilitáció összefüggéseit kívánjuk áttekinteni.

A hazai regionális politika eszközrendszerében a városrehabilitáció fogalomkörébe sorolható tevékenységek a városfejlesztési célok változásával fokozatosan, az 1990-es évek második felétől kaptak jelentős szerepet. Hipotézisünk szerint ebben komoly szerepe volt annak, hogy a hazai városfejlesztésbe fokozatosan beépültek az Európai Unió fejlesztéspolitikai célkitűzései. A fejlesztéspolitika harmonizációjának eredménye, hogy a következő, 2007–2013-ig tartó költségvetési időszakban a

városrehabilitációs tevékenység egyértelműen összekapcsolódik az Európai Unió fejlesztési eszközeivel.

Az előzőekből kiindulva a tanulmány célja annak bemutatása, hogy a regionális politika eszközzrendszere – ezen belül kiemelten a pénzügyi eszközök és a területi tervezés és programozás – a városrehabilitáció szempontjából hogyan változott. A tanulmány további célja annak összefoglalása, hogy a következő időszakban mely szempontok határozzák meg a városrehabilitáció fejlesztéspolitikai hátterét.

A leírt célok elérése érdekében a tanulmány egyrészt áttekinti a hazai városfejlesztési politika súlypontjait, illetve beépülését a magyarországi regionális politikába. Másrészt összegzi azokat az európai uniós fejlesztéspolitikai irányokat, amelyek a vizsgált tevékenységi körhöz kapcsolódnak. Ennek keretében ismertetjük, hogy a városfejlesztési politika közösségi szintű megjelenésétől, vagyis az 1990-es évek elejétől hogyan alakultak annak irányai, és ebben milyen szerepet kapott a rehabilitáció problémaköre. Emellett áttekintjük, hogy a 2007–2013 közötti költségvetési időszakban melyek azok a célok, amelyek a hazai városrehabilitációs projektek megvalósítását befolyásolhatják.

Magyarországi városfejlesztési politika és városrehabilitáció?

„A kezdetek”

A II. világháború utáni magyarországi városfejlesztési politika a nyugati és a szovjet mintákat egyaránt megjelenítő tervezési, rendezési és városépítési gyakorlatot jelentett (Bokor 2002). Az ötvenes évek első felétől, az államszocializmus időszakának kezdetétől azonban egyre inkább a szovjet városrendezési iskola vált meghatározóvá. Ekkor a területi irányítás, a tervezés és fejlesztés kizárólagos szerve a központi hatalom volt. A központi tervutasításon alapuló gazdaságirányítási rendszer a nemzetgazdasági szintű tervezésnek kedvezett, és bár város- és községrendezést érintő törvényi szabályozás is született, a tervezési-fejlesztési mechanizmusok jellegzetességei, a tervezési döntések alapvetően az állami intézmények belső alkufolyamatai szerint alakultak (Bokor 2002; Ekler–Hegedűs–Tosics 1980; Szirmai–Baráth 2005).

A redistributív társadalomirányítási rendszer által teremtett, központi hatalomtól függő tervezési, fejlesztési környezet korlátai a hatvanas évek gazdasági reformfolyamatai következtében kezdtek némileg oldódni (Enyedi–Szirmai 1992), a városfejlesztés azonban ebben az időszakban is szigorú tervek és rendszer szerint zajlott. Az 1968-as Új Gazdasági Mechanizmus, majd a hetvenes évek közepén jellemző további decentralizációs törekvések hatására rugalmasabbá vált a helyi tervezés.

Az 1971-ben elfogadott *Országos Településhálózat-fejlesztési Koncepció* Budapest szerepének ellensúlyozására öt regionális központ fejlesztését, alap-, közép- és felsőfokú központok kijelölését irányozta elő. A koncepció hierarchikus városszerkezeti fejlesztési célkitűzései megvalósítása következtében a kisebb városok, és a vidéki települések hátrányos helyzetbe kerültek. A pénzügyi támogatások kizárólag a nagyvárosok fejlesztésére irányultak. Az 1985-ben elfogadott Országos Telepü-

léshálózat-fejlesztési Konceptió módosítása³ már a kialakult területi egyenlőtlenségek mérséklését, a kis- és középvárosok, valamint a mezőgazdasági térségek fejlesztését is előíranyozta (*Blais–Szeszler 2000; Rechnitzer 1998*).

Ezen kezdeti évtizedek lényeges aspektusa a rendezési típusú, azaz a fizikai környezet alakítását, a területfelhasználás szabályozását célzó tervezés dominanciája, mely a hetvenes évtizedben kezdett némileg enyhülni, majd a nyolcvanas évektől fokozatosan elkülönült egymástól a fejlesztési és rendezési típusú tervezés gyakorlata (*Faragó 2005*).

„Az átmenet”

A rendszerváltozás után alapvető módon átalakult a várostervezés és várospolitiká. A korábbi központosított fejlesztési és tervezési eszközrendszer helyébe jelentős decentralizáció lépett. Ezen változások egyik leglényegesebb eleme a *helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény* volt. A törvény szerint az önkormányzatok felelősek a település tervezéséért, fejlesztéséért, a helyben képződő bevételek, a megosztott központi adók és a normatív állami hozzájárulás alapján önállóan gazdálkodnak. A piaczgazdaság kiépülésének nehézségei miatt azonban a területfejlesztés irányításában, a tervezési folyamatokban az állam továbbra is túlzott szerepet töltött be. Már a kilencvenes évek elején centralizációs tendenciák bontakoztak ki, s ez korlátok közé szorította az önkormányzatok tervezési és fejlesztési lehetőségeit. (A centralizációt jelzi például, hogy 1990-ben a településen befolyí személyi jövedelemadó teljes egészében a helyi költségvetést illette; 1992-ben a központi költségvetés és az önkormányzat között már egyenlő arányú volt a megosztás; 1993-ban már csak 30%, 2004-ben pedig mindössze 10% maradt helyben.)

Az önkormányzati törvény értelmében a településfejlesztés és a lakásépítések fejlesztése (településfejlesztés és rendezés; az épített és a természeti környezet védelme; lakásgazdálkodás; vízvezeték-hálózat és csatornaépítési munkák; a közutak és közterületek karbantartása) teljes egészében a települési önkormányzatok hatáskörébe került⁴.

A városfejlesztés, várospolitiká tekintetében a következő lényeges törvényi szabályozást – amely már nemcsak településfejlesztési szempontból közelítette meg a kérdést – az *1996. évi XXI. törvény a Területfejlesztésről és területrendezésről* jelentette. A Törvény az ország településszerkezete és településrendszere harmonikus fejlődésére, a meglévő főváros–vidék, város–falú, fejlett és elmaradott térségek közötti egyenlőtlenségek mérséklésére vonatkozóan fogalmaz meg általános fejlesztéspolitikai célkitűzéseket.

A Területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény alapján, 1998-ban elfogadott *Országos Területfejlesztési Konceptióban*⁵ is elsősorban a fővároscentrikusság, a vidéki alközpontok létrehozása, a településhierarchia különböző szintjei közötti egyenlőtlenségek mérséklése kapott hangsúlyt. A Konceptió által kiemelt legfontosabb, városokhoz kapcsolódó prioritás a piaczgazdasághoz való alkalmazkodás, a történelmi örökség újraélesztése, valamint a környezeti, környezetvédelmi problémák megoldása. Az 1996-os Területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény 1998-as módosításával a városfejlesztés terén semmilyen lényegi módosítás nem történt (*Blais–Szeszler 2000*).

A várostervezést, városfejlesztést illetően speciális, elsősorban a településfejlesztés egyes területeire (így például a területrendezésre, építésügyre) vonatkozó törvények hoztak változást a kilencvenes évtized végén, majd az európai uniós csatlakozási folyamat kapcsán néhány év távlatában az átfogó dokumentumokban is megjelentek a városokhoz kapcsolódó fejlesztések.

A Magyar Kormány által 1999-ben készített *Átfogó Fejlesztési Terv* – amely végül nem került széles körben egyeztetésre és elfogadásra – eredeti célja a magyar gazdaság középtávú fejlesztési tervének megalkotása volt a 2000–2006-ig terjedő időszakra vonatkozóan. Az Átfogó Fejlesztési Terv a nemzeti fejlesztési célok kijelölése mellett figyelembe vette az Európai Unió fejlesztési irányelveit is.

Az Átfogó Fejlesztési Terv keretében a 2000–2006 közötti időszakra vonatkozóan 15 fejlesztési program kidolgozását kezdték meg⁶. Ezekben a városfejlesztés mindössze néhány esetben fogalmazódott meg. Egyrészt az infrastruktúrafejlesztések keretében találkozhatunk a településeket elkerülő és tehermentesítő utak létesítésével, fejlesztésével, amelyek csökkentik a városok és települések átmenő forgalmát, ezzel együtt a környezetterhelés mértékét. A másik városfejlesztést érintő kérdés a környezetvédelmi programon belül megfogalmazott hulladékgazdálkodás-problematika. A városrehabilitációhoz kapcsolódó fejlesztési célkitűzések a dokumentumból teljes egészében hiányoztak.

Az Átfogó Fejlesztési Tervvel összhangban készült el, a már előcsatlakozási alapokból is finanszírozható, néhány alapvető jelentőségű gazdaságfejlesztési programot magában foglaló *Széchenyi Terv*. A Terv főbb súlypontjai az 1. táblázatban megfogalmazott fejlesztési programok szerint alakultak, mely programok közül a lakásprogram tekinthető a városfejlesztéshez, és közvetett módon a városrehabilitációhoz hozzájáruló fejlesztési eszköznek.

1. TÁBLÁZAT

A Széchenyi Terv indikatív finanszírozási táblája a 2000–2002 évekre vonatkozó projektekként tervezett központi beruházásokra vonatkozó tájékoztató alapján
(*Preliminary Indicative Financing Framework of the Széchenyi Plan by Project Level Central Investments in 2000–2002*)

	2001–2002 (Mrd Ft)
Autópálya-fejlesztési program	120
Innovációs program	45
Lakásprogram	200
Turizmusfejlesztési program	16
Beszállítói program	18
Kis- és középvállalkozás fejlesztési program	25
Regionális gazdaságépítési program	10
Összesen	434

Forrás: <http://www.hungamosz.hu/szechenyi.html>

Az Európai Unió gyakorlatához igazodó városfejlesztési programokkal és konkrét városrehabilitációs célkitűzésekkel a *Nemzeti Fejlesztési Terv* (NFT) programdokumentumaiban találkozhatunk először.

A 2000–2006 közötti időszakra vonatkozó I. Nemzeti Fejlesztési Terv (I. NFT) specifikus, városfejlesztési, azon belül városrehabilitációhoz kapcsolódó fejlesztési célkitűzései a dokumentum *Regionális Fejlesztési Operatív Programja* keretében (ROP) fogalmazódtak meg. Az ROP három specifikus cél elérését irányozta elő:

- természeti, kulturális értékekben gazdag térségek belső erőforrásokra építő fenntartható fejlesztése;
- vonzó települési környezet kialakítása és a gazdasági potenciál fejlesztése, tekintettel a hátrányos helyzetű kistérségekre;
- a helyi szereplők alkalmazkodóképességének és együttműködésének erősítése.

Ezek megvalósítása három prioritás köré szerveződött (1. turisztikai potenciál erősítése, 2. térségi infrastruktúra és a települési környezet fejlesztése, 3. humán erőforrás-fejlesztés regionális dimenziójának erősítése) (2. táblázat) (Összefoglaló... 2003).

2. TÁBLÁZAT

Az ROP indikatív pénzügyi tábla tervezete (2004–2006) (euro)
(Preliminary Indicative Financing Framework of Regional Development
Operational Plan – 2004–2006)

Prioritás/intézkedés	Összköltség	Közösségi források	Nemzeti források
1. A turisztikai potenciál erősítése a régiókban	111 207 025	81 013 280	30 193 745
2. Térségi infrastruktúra és települési környezet fejlesztése	267 458 710	203 121 954	64 336 756
2.1. Hátrányos helyzetű régiók és kistérségek elérhetőségének javítása	124 233 817	93 175 362	31 058 455
2.2. Városi területek rehabilitációja	92 666 421	69 499 815	23 166 606
2.3. Óvodai és alapfokú nevelési-oktatási intézmények infrastrukturális fejlesztése	50 558 472	40 446 777	10 111 695
3. A humán erőforrás-fejlesztés regionális dimenziójának erősítése	68 505 445	53 676 287	14 829 158
4. Technikai segítségnyújtás	28 812 310	21 609 231	7 203 079
<i>Összesen</i>	<i>475 983 490</i>	<i>359 420 752</i>	<i>116 562 738</i>

Forrás: Regionális Fejlesztés Operatív Program Programkiegészítő Dokumentum 2004–2006. Magyar Terület- és Regionális Fejlesztési Hivatal. 2004. június 25. 97–98. o.

A térségi infrastruktúra és települési környezet fejlesztése prioritáson belül találjuk a magyarországi fejlesztéspolitikai gyakorlat első átfogó városrehabilitációs intézkedését, *Városi területek rehabilitációja* címmel. A 2. táblázatból kitűnik, hogy a városi területek rehabilitációját célzó intézkedés pénzügyi, finanszírozási háttere mind az ROP egésze (közel 20%), mind pedig a második prioritás szintjén (35%) számottevő.

Az intézkedés a hátrányos helyzetű területek (leromlott fizikai környezetű, leromlott közterületekkel bíró, környezetszennyezés által súlytott területek, melyek esetében sokszor a szociális problémák és a rossz közbiztonság is gondot jelent) megújítását célozza az URBAN közösségi kezdeményezés mintájára.

Az intézkedés egy-egy komponenssel a város- és barnamező-rehabilitációs akciók támogatását tűzte ki célul, melyek egy adott településrész, ún. településfejlesztési akcióterület komplex fejlesztését irányozták elő. A városrehabilitáció esetén a komplexitást a fizikai, műszaki, gazdasági és társadalmi szempontok (munkanélküliségi ráta, szegénységi jellemzők, iskolázottsági mutatók, kedvezőtlen demográfiai helyzet, nemzeti, kisebbségi csoport jelenléte, közbiztonság, gazdasági aktivitás szintje, környezeti állapot) együttes figyelembevétele biztosította, mely szempontok már a fejlesztendő céltérületek kiválasztásánál érvényesültek. A projekt kiválasztás során a 30 ezer lakosnál népesebb városok azon területei élveztek előnyt, melyek esetében a felsorolt kritériumok közül legalább három bizonyítottan teljesült.

A barnamezős rehabilitációs komponens esetében a leromlott fizikai állapotú, környezetszennyezéssel tartósan terhelt, településszerkezeti problémákat okozó területek újrahasznosítása, funkcióváltása (új gazdasági, szociális, közösségi, kulturális, sport- és rekreációs funkciók bevezetése) került előtérbe (*I. Nemzeti Fejlesztési Terv... 2004*).

A hét tervezési-statisztikai régió kapcsolódó területfejlesztési stratégiái is megfogalmazták saját városfejlesztési, azon belül városrehabilitációhoz kapcsolódó programjaikat, fejlesztési elképzeléseiket. Az intézkedési szinten is megjelenő problémakörök négy kategóriába sorolhatók. Ezek az életminőség javítása – amely magában foglalja a környezetvédelmet és a közlekedésfejlesztést is –, a kisvárosfejlesztés, a regionális gazdasági együttműködések, valamint a társadalmi egyenlőtlenségek kezelése.

Az *életminőség* témakörében megjelenő célok tartalmazzák a funkcióját veszítő, romló állapotú városközpontok vagy részközpontok megújítását, a munkahelyteremtő gazdasági (kereskedelmi és szolgáltató) tevékenységek és új funkciók megjelenésének ösztönzését. Emellett kitérnek a többségében hátrányos helyzetű csoportok által lakott, romló állapotú és alacsony státuszú településrészek rehabilitációjára, a barnamezős területek újrahasznosítására, illetve a belterületi zöldfelületek növelésére. E fő kérdéskörökön belül többek között megjelenik a lakótelepek környezetének rehabilitációja, a városok közbiztonságának növelése, a települési zöldfelületek védelme és fejlesztése, a városok természetközeli állapotban megmaradt zöldterületeinek védelme, valamint a zöldfolyosók kialakítása. De ide sorolhatók a gazdasági, kulturális, közösségi, közösségi-informatikai, valamint szabadidő- és sport szolgáltató tevékenységeknek helyt adó létesítmények kialakítása és fejlesztése, valamint a városképbe illő szolgáltatói központok építésének vagy felújításának a támogatása, a hiányzó kiskereskedelmi funkciók betelepülésének ösztönzése érdekében.

A közlekedésfejlesztéshez kapcsolódóan előtérbe kerül a megyeszékhelyek és a többi város közötti gyorsjáratok kialakítása, vagy a városok és vonzáskörzetük között valamennyi települést felfűző tömegközlekedés biztosítása.

A *kisvárosfejlesztési* célok között megtalálhatók a beruházási, támogatási és intézményfejlesztési típusú akciók is. Emellett az új ágazatokban (pl. turizmus, szolgáltatások) történő fejlesztési lehetőségeik javítása érdekében támogatható a kisvárosok felújítása és újjáépítése. De ide kapcsolódnak a kisméretű felújítási tervezetek (olyan alpinfrastruktúrákra helyezve a hangsúlyt, mint a szennyvízhálózat és a városok elérhetősége), a régi épületek felújítása, különösen az elhagyott épületeknek az új igényeknek megfelelő átalakításával, vagy a helyi képzési és munkahelyteremtési tervezetek. Végül ide sorolható a kisvárosok hálózatainak támogatása, amelyek olyan közös szolgáltatások fejlesztésének alapjaként működhetnek, mint a turizmus, a vállalkozásfejlesztés vagy a helyi intézménybővítés.

A *regionális gazdasági együttműködések* céljai között szerepel az ipari tradíciók felmérése – városok telephelykínálatának kidolgozása – a városokban és vonzáskörzetükben azért, hogy a transznacionális cégeknek (közép- és nagyvárosokban) és hazai beszállítóknak (kisvárosokban) megfelelő telephelyet biztosíthassanak. Ide sorolható továbbá a termelő infrastruktúra kialakítása feldolgozóipari és szolgáltatási tevékenységek letelepítéséhez, a modern üzleti szolgáltatások koncentrációja, illetve vállalkozói inkubátorok létesítése olyan városokban, ahol hiányoznak az üzleti szolgáltatásokat nyújtó vállalkozások.

Végül a *társadalmi egyenlőtlenségek* városfejlesztési céljai között megtalálható a hajléktalanok, idős korúak életfeltételeinek javítása (kiemelten a fővárosban), valamint a hátrányos helyzetű csoportok, munkanélküliek, ezen belül a roma lakosság rossz életfeltételeinek javítása. Az emberi életkörülmények megteremtése, a kirekesztettség csökkentése, e társadalmi csoportok képzettségi szintjének növelése szintén fontos feladat.

Napjaink városfejlesztési és tervezési gyakorlata

Napjaink városfejlesztési és tervezési gyakorlatának egyik legfontosabb szegmensét és átfogó keretét az *Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió* (OFK) képezi, mely a „Befektetés az emberbe” prioritáscsoport *Társadalmi és területi zárványok oldása* célkitűzésen belül fogalmaz meg a városfejlesztés, ezen belül a városrehabilitáció kérdésköréhez szorosan illeszkedő szempontokat. Az élhető települések, elérhető közszolgáltatások kialakítását, a hátrányokat halmozottan megjelenítő téregységek összehangolt fejlesztését, integrált programok megoldását célzó intézkedések mellett az OFK az élhetőbb települések kialakulásának legfontosabb lépései között emeli ki a központi településrészekben található lakónegyedek megújítását és a városok panelrekonstrukciós programjait (*Országos Fejlesztéspolitikai ... 2005, 67–68*).

A 2007–2013 közötti tervezési időszak másik fontos programdokumentuma a Parlament által 2005 decemberében elfogadott *Országos Területfejlesztési Konceptió* (OTK), melynek megállapításai számos vonatkozásban kapcsolódnak a városfejlesztés, azon belül a városrehabilitáció szempontrendszeréhez.

A dokumentum az országos területi célokon belül a *Versenyképességi pólusok és városhálózati kapcsolatrendszer fejlesztése* célkitűzés keretében fogalmaz meg a

városfejlesztéshez és az épített környezet megújításához, rehabilitációjához szorosan kapcsolódó szempontokat, amelyek célja a következő:

- a kulturális szerepkör megerősítése, vonzó lakó- és rekreációs környezet kialakítása;
- az esetleges erősödő szuburbanizációs folyamatokból adódó társadalmi problémák kezelése, a versenyképességi pólusok társadalmilag, illetve fizikailag erodálódó, illetve funkcióvesztett belvárosi, átmeneti, lakótelepi területeinek revitalizálása (barnamezők rehabilitációja, városi slumosodás megakadályozása stb.);
- valamint a fokozott környezeti terhelés ártalmainak csökkentése, a levegő-, és zajszennyezés, a hulladék- és szennyvízkezelés problémáinak megoldása, az összehangolt zöldfelületi rendszer megteremtése (*Országos Területfejlesztési Koncepció* 2005, 39–40).

Az OTK a versenyképességi pólusok mellett a külső és belső perifériák és az elmaradott térségek felzárkóztatása esetén is kiemelten kezeli a városfejlesztés szempontjait, hiszen ezek a helyi környezeti és kulturális értékekre épített fejlesztések kitorési pontokat jelentenek az adott térségek számára. Az országos jelentőségű integrált fejlesztési térségek és tématerületek keretében elsősorban a kulturális örökség védelméhez, az egyházi, műemléki, régészeti és a helyi védettségű épített örökségi értékek integrált védelméhez kapcsolódó szempontok jelennek meg a dokumentumban.

Végül a városfejlesztés és ezen belül a rehabilitáció tágan értelmezett szempontjai a szakpolitikák számára megfogalmazott területi prioritások keretében – elsősorban a lakáspolitikához kapcsolódóan – is megjelennek. A lakáspolitikára számára megfogalmazott legfontosabb kapcsolódó prioritások:

- a hagyományos városi lakóterületek épület- és lakásállományának felújítása, korszerűsítése, lepusztulásának megakadályozása komplex rehabilitációs programok segítségével (a prioritás kiemeli, hogy a rehabilitációs programok nem jelenthetik a korábbi lakosság teljes kicserélődését, az alacsony státuszú slumok áthelyeződését);
- energiagazdálkodási programok, valamint társadalmi kirekesztődés elleni, és lakásfenntartási támogatási programok lakótelepeken történő megvalósítása;
- a korszerűtlen távfűtési rendszer rehabilitációját, az energiahatékonyság növelését célzó programok megvalósítása (*Országos Területfejlesztési Koncepció* 2005, 82–83).

A városrehabilitáció az EU kohéziós politikájában

Az Európai Unió nem rendelkezik formális hatáskörrel a városfejlesztéssel, illetve ezen belül a városrehabilitációval kapcsolatban. Ennek ellenére a kérdéskör a kohéziós politikában egyre markánsabban megjelenik. Ezt jelzi, hogy a jelenlegi és az előző programozási periódusban megjelenő fejlesztési célok mellett számos szakmapolitikai állásfoglalás és ajánlás egyértelműen kitér erre a területre. Többségük négy fő szakpolitikai célt fogalmaz meg. Ezek a gazdasági teljesítmény és a foglalkoztatás növelése,

a társadalmi kirekesztés csökkentése és a városok megújítása, a fenntartható városi környezet kialakítása, illetve helyi kormányzás szerepének erősítése. A második és harmadik cél egyértelmű hatással van a városrehabilitációt érintő tevékenységekre.

Az Európai Közösség 1990-ben fogadta el az első olyan dokumentumot (*Green Paper on Urban Development*), amely a városi gazdasági, társadalmi és környezeti problémák egységes kezelésére hívta fel a figyelmet. Ezt tekinthetjük a városfejlesztési politika közösségi szintre emelésének kiindulópontjának. A megfogalmazott célok megjelentek az 1989–93 közötti első városfejlesztési akciókban, az Urban Pilot Projects megvalósításában. Ennek keretében 33 projekt valósult meg, elsősorban a városi szegregáció csökkentése, illetve a fizikai és környezeti megújulás érdekében. Az Urban Pilot Projects eredményei alapján az Európai Bizottság kezdeményezésére 1994–99 között zajlott az URBAN I program, amely – a közösségi politikákhoz kapcsolódó integrált intézkedésként – már kifejezetten városfejlesztési célokat támogató közösségi kezdeményezés volt. Életrehívását elsősorban a növekvő városi munkanélküliség, a társadalmi kirekesztés veszélye, illetve a városi környezet állapotának romlása indokolta. A program forrásainak 8%-át költötték fizikai és környezeti rehabilitációs projektekre, amelyek közül azok voltak a legsikeresebbek, amelyek a helyi közösségek fejlesztésén keresztül közelítették meg a rehabilitációt.

Az Európai Bizottság 1997-es közleménye, a „*Towards an Urban Agenda in the European Union*” az első állásfoglalásnak tekinthető, amely – már részben az URBAN I első eredményeire támaszkodva – egységes elképzeléseket fogalmaz meg a városi térségek fejlesztésére. Az egységes elképzelések megfogalmazását az indokolta, hogy egyértelművé váltak a városok ellentmondásos szerepei. A dokumentum szerint egyrészt egyértelműen a városok a jólét termelői, a társadalmi és kulturális fejlődés központjai, másrészt egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy számos probléma hordozói is. Ezek közül kiemelhető a munkanélküliség, a fokozott környezetterhelés, a közlekedés, a bűnözés, illetve a szegénység koncentrált megjelenése, és ezek káros hatásai. A fokozódó problémák miatt a közlemény szükségesnek tartja két lényeges cél megvalósítását, az élhető város feltételeinek megteremtését (nem nevesítve a rehabilitációt, sokkal inkább a városi környezet fejlesztésére koncentrálva), illetve a városok szerepének erősítését az európai társadalmi fejlődésben.

Az egységes várospolitikai hiánya ellenére már ebben a költségvetési időszakban (1994–99) is jellemző, hogy a városok a strukturális támogatásokból jelentős arányban részesülnek. Így az 1. célkitűzés 40%-át, míg a 2. célkitűzés 80%-át városfejlesztési, és ezen belül részben városrehabilitációs célokra fordítják.

Szintén lényeges, hogy az 1998–2002 közötti 5. Keretprogram 3. része megfogalmazza a „Holnap városa” elképzelést, amely a versenyképes és fenntartható fejlődés feltételeinek javításához biztosít forrásokat⁷. Az 5. Keretprogram a célok elérését több kapcsolódó részprioritáson keresztül támogatta, ilyenek a város-tervezés, illetve a városrehabilitáció (szennyezett és barnamezős területek rehabilitációja és újrahasznosítása), valamint az intelligens közlekedési rendszerek kiépítése és a társadalmi integráció.

Az 5. Keretprogram indulásával egy időben, 1998-ban fogalmazódott meg a „*Sustainable urban development in the European Union: a framework for action*” című bizottsági közlemény. A dokumentum célja, hogy a kohéziós politikát város-érzékenyebbé tegye. Ennek érdekében a közlemény – a 2000–2006 közötti időszakra – négy fő célt fogalmaz meg: a gazdasági termelékenység és foglalkoztatás (innovációs szerep) erősítése, egyenlőség, társadalmi befogadás és rehabilitáció (az Amszterdami Szerződésben, 1997-ben megfogalmazott új közösségi kompetenciához, vagyis az esélyegyenlőség biztosításához kapcsolódóan), környezetvédelem és fenntarthatóság, helyi kormányzás és társadalmi részvétel. Nagyon lényeges, hogy a dokumentumban megfogalmazódik az integrált megközelítés, vagyis a rehabilitáció gazdasági, társadalmi, környezeti, közlekedési és biztonsági szempontok együttes figyelembevételével történő megvalósítása. Emellett a közlemény azt javasolta, hogy a rehabilitáció legyen a Közösségi Támogatási Keret integrált része⁸.

Az 1999-ben elfogadott *Európai Területfejlesztési Perspektíva* (ESDP) is érinti a rehabilitáció kérdéseit. A dokumentum szerint öt tényező különös fontossággal bír a városok fenntartható fejlődése szempontjából. Ezek a városok fizikai terjeszkedésének kézben tartása, a különféle funkciók elérése minden társadalmi csoport számára, a városi ökörendszerrel való ésszerű és forrástakarékos gazdálkodás, jobb elérhetőség biztosítása környezetbarát közlekedési formákkal és a természeti és kulturális örökség megőrzése és fejlesztése. Az ESDP szerint támogatni kell a városi övezetekben az elhanyagolt területek és lepusztult ipari telepek helyrehozatalát, valamint az olcsó, jó minőségű lakások kiegyensúlyozott biztosítását is.

A fenti tapasztalatoknak és javaslatoknak a 2000–2006 közötti időszakban történő érvényesülését az *URBAN II program* biztosíthatja, amelynek végső céljait a Bizottság 2000-ben fogalmazta meg⁹. A program figyelembe veszi a 2000–2006 közötti időszak strukturális alapjai előírásainak és útmutatóinak megfogalmazását, amely szerint fenntartható megközelítésekre van szükség a települési területhasználatához, és „a zöldterületek fejlesztése helyett a lepusztult ipari területek („barnamezős területek”) rehabilitálásának kell prioritást adni”.¹⁰ Ennek megfelelően az URBAN II közösségi kezdeményezés támogatja „a barnamezős területek vegyes területhasználatú és környezetbarát helyreállítását, mely csökkenti a zöldmezős fejlesztés és a városterjeszkedés iránti sürgető igényt”. Az indikatív, választható intézkedések közé tartoznak a következők: „a lepusztult és szennyezett talajú területek rehabilitálása; a közterületek, így a zöldterületek felújítása; az új gazdasági és társadalmi tevékenységek elhelyezésére szolgáló épületek fenntartható és környezetbarát felújítása”. Nagyon lényeges, hogy a program forrásainak 40%-a környezetbarát zöldmezős újjáépítésre használható fel. Ezen belül támogatható az épített környezet állapotának javítása, az építészeti örökség megőrzése, illetve a környezetbarát városi közlekedés fejlesztése.

A kohéziós politika városfejlesztési irányainak kialakításával foglalkozik a 2002-ben közzétett „*Cities for Cohesion – The Urban Dimension of European Policy*” szakértői jelentés. A szakértői anyag talán legfontosabb eleme az egyértelmű állásfoglalás amellyel, hogy a városok és várostérségek fejlesztése a régiók fejlesztésével

azonos fontosságú. A dokumentum az új kihívásokra is felhívja a figyelmet. Ilyenek a *munkanélküliség és a társadalmi kirekesztés* (ezen belül is a fiatalok és kisebbségek rossz helyzete, valamint az eltérő jóléti adottságok), a *migráció* (különösen a nyelvi problémák miatti integrációhiány), a *városrehabilitáció* (egyenlőtlen lakáskörülmények, városokban kisebb alapterület, közterületek hiánya, lakónegyedek elkülönülése), a *biztonság* (bűnözés koncentráltága), valamint a *környezeti degradáció és a zsúfoltság*. A dokumentumban megjelenik a zöldterületek és közösségi terek hiánya, illetve alulfejlettsége, valamint a szegregáció csökkentésének igénye is. Lényeges, hogy a dokumentum a gazdasági, társadalmi és fizikai rehabilitáció együttesére helyezi a hangsúlyt.

A 2006 utáni kohéziós politika várostervezési és városfejlesztési céljainak megfogalmazásához további adalékokat nyújt az URBAN I 2003-ban elkészült ex-post értékelése (*Ex-Post... 2003*). Eszerint a városfejlesztés sikerének tényezői a következők: programok kombinálása más fejlesztési programokkal, projektek közötti szinergia, helyi közösségek aktív részvétele. Emellett azonban több olyan probléma is felmerült, amelyek a programok hatékonyságát, ezzel a rehabilitáció sikerét csökkentették. Ilyenek a magánszektor támogatásának hiánya, helyi közösségek inaktivitása, a közösségi dokumentációk félreértelmezése. Ezek alapján a dokumentum megfogalmaz olyan, a 2006 után is hasznosítható tanulságokat, amelyeket a városrehabilitációs projekteknel is figyelembe kell venni:

- *az érintett területek kijelölésének flexibilissé kell válnia,*
- *egységes városrész–város–régió stratégia szükséges,*
- *nagyobb hangsúlyt kell fektetni a helyi közösségek kapacitásépítésére,*
- *a jó gyakorlatok átvételére nagyobb figyelmet kell fordítani.*

A kohéziós politikai városfejlesztési, és ezen belül részben városrehabilitációs kérdéseivel foglalkozó dokumentumok közül a 2003-as „*The future of cohesion policy in Europe – Establishing a strong urban dimension in the future Structural Funds*” című, a vezető európai városokat tömörítő, a városfejlesztési célok érvényesítéséhez kapcsolódó lobbitevékenységet folytató Eurocities Hálózat által kiadott állásfoglalás is tartalmaz lényeges szempontokat. A kohéziós politika városfejlesztési szempontú hatékonyabbá tételére 2006-tól 12 prioritás és 8 kiegészítő javaslat megvalósítását tartja szükségesnek. A városrehabilitációhoz köthető prioritások a következők:

- *Barnamezős rehabilitáció (zöld helyett; célja, hogy a városok területe indokolatlanul ne növekedjen),*
- *Szociális infrastruktúra fejlesztése (fiatalok számára munkaerőpiaci beilleszkedés, bűnözés elkerülése; idősek számára ellátási rendszerek),*
- *Fenntartható városi közlekedés (a fenntartható városi közlekedésről és a városi környezeti fejlődés fenntarthatóságáról 2004-ben készült „A városi környezet tematikus stratégia előkészítő anyaga” című /COM(2004)60/ bizottsági közlemény alapján, amely részletesen leírja a környezeti szempontok érvényesítésének lehetőségeit a városfejlesztésben).*

Fejlesztési irányok 2007-től

A 2006-ot követő kohéziós politika fő irányait előrevetítő Lisszaboni, Nizzai és Göteborgi Csúcstalálkozók, valamint a 3. Kohéziós Jelentés iránymutatásai, továbbá a korábban részletezett városfejlesztési elképzelések és javaslatok alapján összesítettük azokat a feladatokat, amelyek a következő költségvetési időszakban a kohéziós politika városrehabilitációs célokat is érintő sarokpontjai lehetnek. Ezek közé tartozik a szegénység kezelése és a társadalmi befogadás, a fenntartható megújítás, a partnerség több szempontú fejlesztése, valamint az új tervezési-fejlesztési megközelítés.

A *foglalkoztatás, a szegénység kezelése és a társadalmi befogadás* esetében a megoldandó feladatok közé tartozik a szociális infrastruktúra fejlesztése (fiatalok számára beilleszkedés, idősök számára szociális ellátás). Ez a komplex városrehabilitáció egyik sarokpontja lehet a következő hét évben.

A *fenntartható megújítás* feladatkörébe tartozik a környezetfejlesztés (elsősorban a barnamezős beruházások preferálása a zöld helyett), a közösségi terek és szolgáltatások megújítása, a városi közlekedés modernizációja, a természeti és kulturális örökség védelme, illetve a fizikai városrehabilitációs programok megvalósítása.

Végül a *tervezési-fejlesztési megközelítés változása* nem jelent mást, mint a városi célok mainál jobb érvényesítését a területi politikában (a városfejlesztés és a régiófejlesztés viszonyának átértékelése), a területileg integrált városrész–város–régió stratégiák kidolgozását, és a támogatott területek kiválasztásának rugalmasabbá válását (párhuzamosan a támogatott tevékenységek körének helyi igényekhez igazításával).

A 2006 utáni fejlesztési célok elérését segítheti a már sikeresen megvalósított projektek ismerete, vagyis a jó gyakorlatok átvétele. Ezek eredményei alapján megfogalmazható néhány olyan alapelv, amely a későbbi projektek sikeres megvalósítását segítheti. Ezek közé sorolható, hogy a városrehabilitációban érintett sokféle szereplő együttműködése pontosan tisztázott szervezeti keretek között történjen, valamint formális és informális módszerekkel biztosított legyen a lakosság aktív részvétele. Lényeges továbbá, hogy a városi lakókörnyezet állapotának javulása mellett a lakók közötti kapcsolatok erősödjenek. A már megvalósult programok tanulsága az is, hogy csak a problémák integrált megoldása vezethet sikerhez, az egyes részproblémák (pl.: fizikai rehabilitáció, vagy egyes szociális problémák kezelése) felszámolása nem.

A leírt célok megvalósulása több egyéb tényezőtől is függ, amelyek erősítik a komplex szemléletmód előtérbe kerülését. Ezt jelzi, hogy a rehabilitáció egyik fontos elemének tekinthető lakásépítés önmagában a Strukturális Alapokból nem finanszírozható tevékenység, bizonyos lakásépítési tevékenységek azonban társfinanszírozásban bevonhatók. Ilyen lehet a közös területek rehabilitációja; romos épületek elbontása; biztonsági intézkedések és bűnmegelőzés; hatékony energia- és vízfelhasználás; a szociális befogadásra irányuló intézkedések támogatása, pl. egészségügyi és oktatási központok megközelítése. Lényeges az is, hogy e tevékenységek is csak akkor támogathatók, ha a célterületre vonatkozó valamely hosszú távú integrált újrafelvezetési terv keretében valósulnak meg (*Kohéziós politika és városok...* 2005). További fontos szempont, hogy a fejlesztéseknek az új gazdasági tevékenység alapjainak meg-

teremtésére, vagy a célterület általános környezetminőségének javítására kell koncentrálniuk. E szempontok előtérbe helyezik a lepusztult barnamezős területek rehabilitációját éppúgy, mint a zöldmezős területek felhasználásának racionalizálását.

A fentiek mellett a támogatható fejlesztések 2007-től a jelenlegi időszakhoz hasonlóan tartalmazzák majd a közlekedési infrastruktúra megújítását, a víz- és hulladékkezelést, illetve az oktatási, kulturális és egészségügyi infrastruktúra fejlesztését. De ugyanígy támogatható lesz az informatikai és telekommunikációs hálózatok, valamint az energiaellátási rendszerek fejlesztése, illetve a városi népesség oktatása és képzése is.

A Strukturális Alapok forrásai mellett a városrehabilitációs projektek megvalósításában 2007-től is komoly szerepe lehet az Európai Beruházási Bank (EIB), az Európa Tanács Fejlesztési Bankja (CEB) és az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) hiteleinek. Az EIB és a CEB egyik, a városrehabilitációhoz kapcsolódó hitelezési területe a szociális lakásépítés. Ezt a 2004-ben csatlakozott tagországok esetében kiemelten támogatják.

A támogatáspolitikai mellett a városrehabilitációs célok megvalósulását segíthetik a 6. Kutatási Keretprogram támogatásával megvalósuló kutatások is. A vizsgált területhez kapcsolódóan a Bizottság támogatja városközpontok, városnegyedek megújítását, szennyezett és barnamezős területek rehabilitálását és újrahatszolgáltatását, települések fenntartható átalakítását, illetve az olyan lehetőségekre irányuló kutatást, amelyekkel csökkenthető az indokolatlan városnövekedés, ilyen különösen az integrált területhasználati és közlekedési tervezés.

Végül éppen a már befejezett kutatási projektek mutattak rá arra, hogy a rehabilitáció eszköz lehet arra is, hogy a gazdasági, társadalmi, kulturális, környezeti, közlekedési, illetve közbiztonsági szempontokat egyesítve hozzájáruljon a hátrányos helyzetű, a városhálózat periferiáján elhelyezkedő városok fejlesztéséhez, felzárkóztatásához. Ennek érdekében a következő tevékenységek elvégzése kiemelt jelentőséggel bír:

- *Társadalmi integráció*, amelynek célja a munkanélküliség, az elvándorlás, a rossz lakáshelyzet miatti társadalmi kirekesztés csökkentése,
- *Képzés*, amelynek része a munkanélküliek átképzése, a munkavállalók továbbképzése, vagy a cégalapítást elősegítő képzésekhez való hozzáférés lehetőségének biztosítása.
- *Imázsfejlesztés*, amelynek célja a vonzóbb befektetési környezet megteremtése, ezzel új munkahelyek létrehozása, illetve közvetett módon az általános életkörülmények javítása.

Összegzés

A bevezetésben megfogalmazott céloknak megfelelően a szerzők arra vállalkoztak, hogy áttekintsék a hazai városrehabilitáció fejlesztéspolitikai hátterét, valamint az Európai Unió kohéziós politikájának kapcsolódó szempontjait. Mindezt azzal a céllal, hogy a következő időszakban megvalósuló fejlesztések szakmapolitikai megalapozottságát növeljék. A következőkben azokat a szempontokat kívánjuk röviden összefoglalni, melyeket e cél megvalósulása szempontjából a legfontosabbnak tartunk.

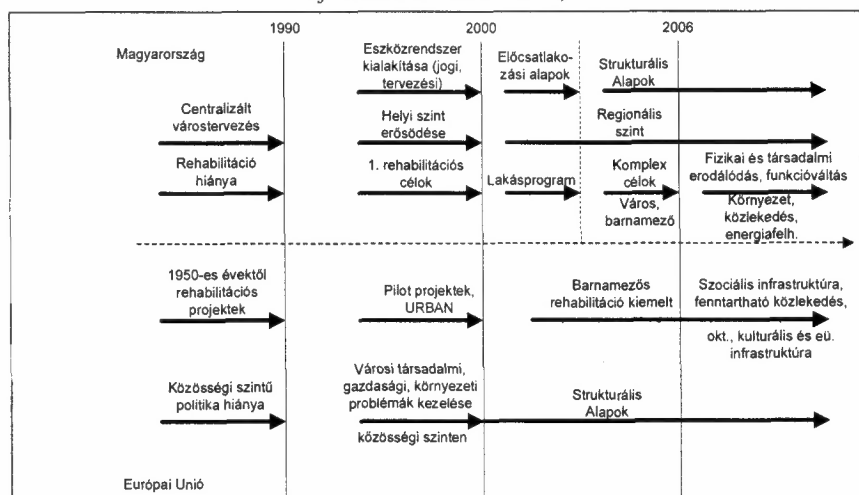
A városrehabilitáció beépülése a magyarországi városfejlesztési politikába egymástól jól elkülöníthető fejlesztési szakaszokban történt meg. Az 1980-as évek végéig a centralizált tervezés ezt a tevékenységet nem kezelte központi célként, a rehabilitáció nem volt a városfejlesztési politika integráns része. A második fejlődési szakaszban, a rendszerváltást követő évtizedben jött létre az a területfejlesztési eszközrendszer, amely a helyi igényeken alapuló, stratégiai szemléletű város-rehabilitáció feltételeit megteremtette. Ez az időszak elsősorban a jogszabályi környezet, illetve a területi tervezés tekintetében hozott számottevő előrelépést.

Az újonnan kialakított eszközrendszer által biztosított lehetőségeket kihasználva az elmúlt öt évben fogalmazódtak meg és épültek be az országos, illetve regionális szintű programozásba olyan fejlesztési célok, amelyek kifejezetten a városrehabilitációt támogatják. Ehhez a kiépülő eszközrendszer mellett az alulról jövő fejlesztési igények megfogalmazása is hozzájárult.

Az Európai Unió kohéziós politikája a második fejlődési szakasszal egyidőben fordult a városfejlesztési, ezen belül is hangsúlyosan a városrehabilitációs célok megvalósítása felé. Meg kell jegyeznünk, hogy Magyarországgal ellentétben a nyugat-európai országokban már az 1950-es évektől fontos volt a városok megújítása (Egedy–Kovács 2003), de közösségi szinten ez az 1990-es évek elejéig nem jelent meg. Igazi előrelépést az előző költségvetési időszak (1994–1999) jelentett, amikor az első konkrét, közösségi támogatással megvalósuló rehabilitációs intézkedések megtörténtek. A jelenlegi (2000–2006) költségvetési időszakban az ide kapcsolódó fejlesztések szerepe tovább erősödött, és a városrehabilitáció egyes területei a következő hét évben is kiemelt városfejlesztési szempontként jelennek meg.

1. ÁBRA

*A városrehabilitáció eszközrendszerének és fejlesztési céljainak változása – Összegzés
(Summary of the Changes in the Instruments and Development Goals
of Urban Rehabilitation)*

Forrás: Saját szerkesztés.

A leírt fejlődési folyamat során a városrehabilitáció eszközrendszere, a megvalósítás területi szintje és a fejlesztési célok is módosultak. Ezt a fejlődési folyamatot összegzi a 1. ábra.

Végül fontosnak tartjuk kiemelni azokat a fejlesztéspolitikai alapelveket, amelyek a magyarországi városrehabilitáció lehetőségeit a következő időszakban meghatározzák. Ezek közül lényeges az alulról jövő kezdeményezések egyértelmű támogatása, a komplex megközelítésmód előtérbe helyezése, valamint a hazai és a közösségi eszközrendszer összehangolása. További fontos szempont a jó gyakorlatok hatékony átvétele, a szociális elemek szerepének erősítése (pl.: szegénység kezelése, társadalmi befogadás), az integrált városrész–város stratégiák kidolgozása, az érintett szereplők együttműködését segítő szervezeti keretek kidolgozása, valamint a lakosság aktív részvételének biztosítása. Mindezek együttes figyelembevétele biztosíthatja a városrehabilitációs projektek sikerét.

Jegyzetek

- ¹ A tanulmány alapját az MTA Regionális Kutatások Központja által a Magyar Terület- és Regionális Fejlesztési Hivatal felkérésére Dr. Faragó László témavezetésével készített *Területi tervezés és programozás az EU kohéziós politikájának új követelményeire* című tanulmány, *Városfejlesztés az új generációs tervekben* című rész tanulmánya képezi, melyet a szerzők továbbfejlesztettek. A résztéma felelőse Dr. Szirmai Viktória volt. A szerzők ezúton is szeretnék megköszönni Szirmai Viktóriának és Faragó Lászlónak a tanulmány megírásához nyújtott szakmai segítséget.
- ² Baráth Gabriella: tudományos segédmunkatárs, MTA RKK NYUTI Közép-dunántúli Kutatócsoport, gbarath@rkk.hu; Szépvölgyi Ákos: tudományos segédmunkatárs, MTA RKK NYUTI Közép-dunántúli Kutatócsoport, szepvol@rkk.hu.
- ³ OGY 12/1980-85. számú határozata.
- ⁴ Ezek a feladatok a városfejlesztést és ezen belül a városrehabilitációt döntően építészeti és városrendezési tevékenységnek tekintik és teljes egészében települési hatáskörbe utalják.
- ⁵ OGY 35/1998. (III. 20.) számú határozata az Országos Területfejlesztési Koncepcióról.
- ⁶ Infrastruktúrafejlesztés, Környezetvédelem fejlesztési program, Befektetés-ösztönzési program, Hatékonyságnövelési program, Agrárgazdasági fejlesztési program, Kis- és középvállalat-fejlesztési program, Turizmus fejlesztése, Kutatás és műszaki fejlesztési program, Terület- és vidékfejlesztési program, Munkahelyteremtési, humán erőforrás fejlesztési program, Lakásszektor fejlesztése, Egészségügyi fejlesztési program, Szociális és gyermekvédelmi program, Kulturális fejlesztések, Intézményfejlesztés.
- ⁷ A Holnap Városa és a Kulturális Örökség program a városrehabilitáció kérdésköréhez kapcsolódva foglalkozott a fenntartható építés kérdéseivel. Számos projekt fontos előrelépést jelentett a fenntartható építési és felújítási eljárások Európában való meghonosításában és előmozdításában. A PRESCO projekt az Európai Fenntartható Építési iránymutatókat igyekezett meghatározni, a CRISP pedig összehangolt kritériumokat és mutatókat dolgozott ki az építési projektek fenntarthatóságának mérésére, különösen a városi épített környezeten belül. A SUREUKO Európában a háború után épített lakások fenntartható helyreállításával foglalkozott, és célja volt gyakorlati kezelési eszközöket adni a fenntartható fejlesztés és a lakók részvételének a folyamatban történő integrálására.
- ⁸ Szintén a városrehabilitáció fontosságát hangsúlyozza a „Memorandum of capital cities / regions in the context of future European regional policy: For an urban dimension post 2006” című állásfoglalás.
- ⁹ COM(2000)1100 – Communication from the Commission to the member States of the European Union 8.4.00: laying down guidelines for a Community Initiative concerning economic and social regeneration of cities and of neighbourhoods in crisis in order to promote sustainable urban development - URBAN II
- ¹⁰ Ennek figyelembevételével az URBAN által támogatott projektek mintegy egyötöde a történelmi belvárosok problémáinak megoldását szolgálja, közel fele az ezt körülvevő belvárosi területeket érinti, míg egyharmada a városok és agglomerációk periferiáin lévő városrészek megújítását célozza.

Irodalom

- I. Nemzeti Fejlesztés Terv. – II.2.2. Intézkedés: Városi területek rehabilitációja. Intézkedés leírás. (2004) Átfogó Fejlesztési Terv, 1999. Budapest.
- Blais, H.–Szeszler Zs. (2000) *Városok Magyarországon, avagy az urbanizáció változása*. <http://www.urbanisme.equipement.gouv.fr/cdu/accueil/bibliographies/hongrie/hongrois/hongrois.PDF>.
- Bokor P.-né (2002) *Településfejlesztés-, irányítás*. www.bkae.hu/download/urbanizacio3.doc.
- Cities for cohesion – The urban dimension of European polic.* (2002) www.citiesforcohesion.org.
- Csorba Z. (2004) A településrehabilitáció és a parkolás iránti igény. – *Falu–Város–Régió*. 6. 31–33. o.
- Egedy T.–Kovács Z. (2003) A városrehabilitáció néhány elméleti kérdése. – *Falu–Város–Régió*. 4. 10–16. o.
- Ekler D.–Hegedüs J.–Tosics I. (1980) *A városépítés alkalmazott társadalmi-gazdasági modelljének elméleti és módszertani kérdései*. BUVÁTI, Budapest.
- Enyedi, Gy.–Szirmai, V. (1992) *Budapest – A Central European Capital*. Belhaven Press, London.
- Európai Területfejlesztési Perspektíva*. (1999) Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.
- Ex-Post Evaluation Urban Community Initiative (1994–99)*. (2003) GHK, Brussels.
- Faragó L. (2005) *A jövőalkotás társadalom-technikája. A közösségi tervezés elmélete*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- Kohéziós politika és városok: a városok hozzájárulása a régiók növekedéséhez és foglalkoztatási helyzetéhez*. (2005) Európai Községek Bizottsága, Brüsszel.
- A Nemzeti Fejlesztési Terv cselekvési terve – Széchenyi Terv*. <http://www.hungamosz.hu/szechenyi.html>.
- Országos Fejlesztéspolitikai Koncepció*. 1. kötet – A jövőépítés alapjai. Kiindulópontok Magyarország fejlesztéspolitikájához. (2005)
- Országos Fejlesztéspolitikai Koncepció*. (2005) 2. kötet – Célok és eszközök a sikeres Magyarorszáért. Magyarország Fejlesztéspolitikai teendői.
- Országos Területfejlesztési Koncepció*. (2005) Országos Területfejlesztési Hivatal, Budapest.
- Összefoglaló a Magyar Nemzeti Fejlesztési Tervről*. (2003) Miniszterelnöki Hivatal, Nemzeti Fejlesztési Terv és EU Támogatások Hivatala, Budapest.
- Rechnitzer J. (1998) *Területi stratégiák*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.
- Regionális Fejlesztés Operatív Program Programkiegészítő Dokumentum 2004–2006*. (2004) Magyar Terület- és Regionális Fejlesztési Hivatal, Budapest.
- Sustainable Urban Development in the European Union: a framework for action*. (1998) Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Brussels.
- Szirmai, V.–Baráth, G. (2005) Global urban development in Budapest and the role of architecture. – Barta, Gy.–Fekete, É.G.–Szörényiné Kukorelli, I.–Timár, J. (eds.) *Hungarian Spaces and Places: Patterns of Transition*. CRS HAS, Pécs. 434–449. o.
- The future of Cohesion policy in Europe – Establishing a strong urban dimension in the future Structural Funds*. (2003) Memorandum of Eurocities Network, Brussels.
- Towards an urban agenda in the European Union*. (1997) Communication from the Commission Brussels, 06.05.1997 (COM(97)197).

DEVELOPMENT POLICY BACKGROUND OF URBAN REHABILITATION

GABRIELLA BARÁTH – ÁKOS SZÉPVÖLGYI

The main goal of the study is to review the instruments of urban rehabilitation in Hungarian and EU regional policies. To reach our goal we summarize the most important elements of Hungarian urban development policy, respectively its integration to regional development policy. Focusing on urban rehabilitation, we also introduce the main directions of EU urban development policies. One of the most important part of our study is the review and summary of the references for the next EU programming period.